

HERKE-FÁBOS BARBARA KATALIN

Virtuális szcenárió egy bűnmegelőzési szempontból veszélyeztetett fiatalkorúról, avagy a megelőző pártfogás gyámhatósági gyakorlata

A Virtual Scenario about a Juvenile at Risk from a Crime Prevention Point of View, or the Guardianship Practice of Preventive Patronage

Abstract: The study describes the authority child protection process aimed at eliminating the risk of a criminalized child from a crime prevention point of view, focusing on the story contained in the guardianship case files. The scenario does not depict a well-known crime. Although the story is based on real events, the identity of the young person who violates the norms is deliberately not revealed based on child rights considerations in the interest of the child. We are convinced that the power of the public, the identification based on identity lays the groundwork for the further criminalization of the child who commits a crime and can also trigger a victimological process. Therefore, when disclosing the norm violation, we must keep in mind the danger of stigmatization, respect for privacy, and the chance of successful resocialization.

Keywords: child protection, authority measure, preventive patronage, children's rights, juvenile, crime protection

Összefoglaló: A tanulmány egy kriminalizálódott gyermek bűnmegelőzési szempontú veszélyeztetettségének felszámolására irányuló gyermekvédelmi hatósági folyamatot ismerteti a gyámügyi ügyiratokban szereplő történet középpontba állításával. A szcenárió nem egy közismert bűncselekményt mutat be. Habár a történet valós cselekményeken alapul, a normasértő fiatal személyazonosságát a gyermek érdekében tekintettel gyermekjogi szempontok alapján szándékosan nem fedjük fel. Meggyőződésünk, hogy a nyilvánosság ereje, a személyazonosság alapján történő beazonosítás a bűnelkövető gyermek további kriminalizálódásának ágyaz meg, valamint viktimológiai folyamatot is előidézhet. Ezért a normasértés nyilvánosságra hozása során szem előtt kell tartanunk a megbélyegzés, stigmatizálás veszélyét, a magánélet tiszteletben tartását és a sikeres reszocializáció esélyét.

Kulcsszavak: gyermekvédelem, hatósági intézkedés, megelőző pártfogás, gyermeki jogok, fiatalkorú, bűnmegelőzés

1. A virtuális szcenárióról

A virtuális szcenárió egy digitálisan kivitelezett, élményalapú egyéni és társas tanulástámogató eszköz. A feladatban részt vevők a főszereplő bőrébe bújva írják a történet menetét azáltal, hogy a döntési pontokon kiválaszthatják a megadott válaszok közül a leoptimalisabb megoldást. Rossz döntés esetén könnyen újból a történet elején találhatjuk magunkat. A konferenciakötet alapjául szolgáló előadásban bemutatott történeten¹ keresztül betekintést kaphatunk egy bűnelkövető gyermek kriminalizálódásának folyamatába és a bűnmegelőzési szempontú veszélyeztettség megszüntetése iránti gyámhatósági munkába.

A gyámügyi ügyintéző a rendelkezésére álló iratok és információk alapján kezdi meg a munkáját az ügyészség, nyomozó hatóság vagy a szabálysértési hatóság jelzésének megérkezését követően a bűnmegelőzési szempontból veszélyeztetett gyermek veszélyeztetettségének megszüntetése érdekében. A történetünk alapjául szolgáló ügyirat a következő információkat tartalmazza:

„Gábor 15 éves középiskolai tanuló. Szülei 5 évvel ezelőtt történt válása óta édesanyjával él Pécsen, rendezetlen családi és anyagi körülmények között. Az interneten a fiatalokat érdeklő műszaki és informatikai cikkeket, ruházati termékeket szerez be, majd a saját hasznát rátéve értékesíti. Kortárs bandákhoz csapódik. A gyermekjóléti központ alapellátás keretében már igyekezett feltárni a Gábort veszélyeztető családi körülményeket, azonban veszélyeztetettségét nem sikerült az alapellátás önkéntes igénybevételével megszüntetni, így a gyámhatóság védelembe vette. Iskolai igazolatlan hiányzásai a kortárs kapcsolatai hatására szaporodnak. Egy hónapja kisebb értékű elkövetett lopásokban vett részt.”

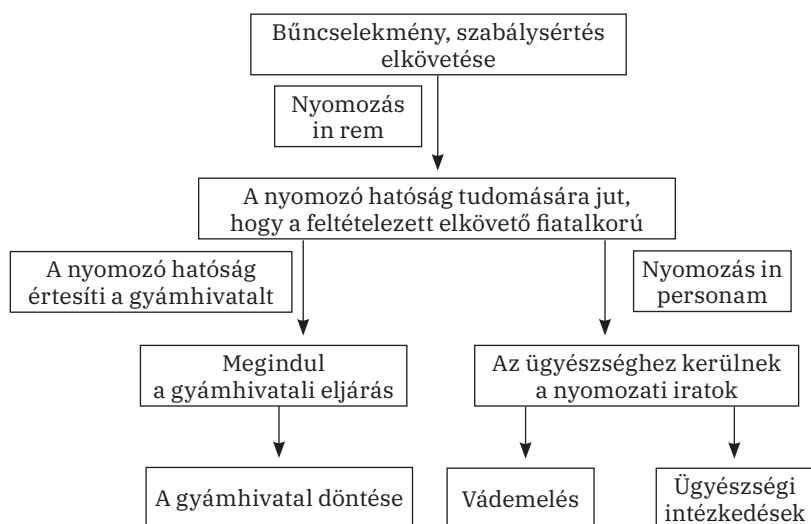
A szcenárió nem egy közismert bűncselekményt mutat be. Habár a történet valós cselekményeken alapul, a normasértő fiatal személyazonosságát a gyermek érdekében tekintettel gyermekjogi szempontok alapján szándékosan nem fedjük fel. Bűncselekmény vagy elzárással sújtható szabálysértés elkövetése esetén a tényállásszerű cselekményt elkövető gyermekkorú és a fiataalkorú is bűnmegelőzési szempontból veszélyeztetett.² A veszélyeztetettség fogalmát a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (Gyvt.) 5. § n) pontja az Értelmező rendelkezések között határozza meg. Ezek szerint a veszélyeztetettség olyan – a gyermek vagy más személy által tanúsított – magatartás, mulasztás vagy körülmény következtében kialakult állapot, amely a gyermek testi, értelmi, érzelmi vagy erkölcsi fejlődését gátolja vagy akadályozza. Az ENSZ gyermek jogairól szóló 1989. november 20-án kelt Egyezménye (továbbiakban Gyermekjogi Egyezmény)³ gyermekfogalmából és a Gyvt. személyi hatályából is levezethető az állam intézményvédelmi kötelezettsége a bűnelkövető gyermek vonatkozásában.

1 A virtuális szcenárió *A megelőző pártfogás a jogágak metszéspontjában* címmel megjelent monográfia online kiegészítése, amelynek elérési útja: <https://novissima.hu/ordered/29550/pic/konyvmintak/virtualisscn.pdf> (letöltés ideje: 2023. 10. 02.).

2 HERKE-FÁBOS Barbara Katalin: *A család szerepe a bűnelkövető gyermek nevelésében = Opuscula Civilia Pályakezdő Civilisták II: Szimpóziuma: A családok és a családpolitika szinergiái a jogban*, szerk. CSITEI Béla, DÜL János, 2022/6, 28.

3 <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx> (letöltés ideje: 2023. 10. 02.).

A nyomozó hatóság bűncselekmény elkövetéséről szóló jelzését követően a gyámhatóságnak dönteni kell, hogy melyik hatósági intézkedéssel lehet Gábor bűnmegelőzési szempontú veszélyeztetettségét megszüntetni és a fejlődését helyes irányba terelni. Ha a gyermek szocializációs és reszocializációs nevelése a családi környezetben biztosítható, nem kerül sor a családjából való kiemelésre, hanem megelőző pártfogás keretében gondoskodik az állam a bűnmegelőzési szempontú veszélyeztetettség megszüntetéséről. A tényállásszerű cselekményt elkövető gyermek esetében csak gyermekvédelmi hatósági intézkedés indul, míg a fiataikorúak vonatkozásában a gyermekvédelmi és büntetőeljárás párhuzamosan folyik. A Gábor esetében fennálló objektív és szubjektív büntethetőséget megalapozó körülményekre tekintettel esetében a gyermekvédelmi hatósági eljárás mellett büntetőeljárás is indul. A párhuzamos eljárások menetét az 1. ábra szemlélteti:

Forrás: a szerző összeállítása

1. folyamatábra. A nyomozó hatóság jelzését követően meginduló párhuzamos hatósági eljárások⁴

2. (Jog)történeti gyökerek

Az általános gyermekvédelem veszélyeztetettség típusához igazodó felosztása és az intézményi hálózat létrejötte a XX. század elejére tehető. A *megelőző pártfogás a jogágak metszéspontjában* címet viselő doktori értekezésemben részletesen foglalkoztam az

4 HERKE-FÁBOS: i. m., 175.

igazságügyi gyermekvédelem XX. század elejétől napjainkig tartó fejlődésével. A jogintézmény komparatív vizsgálata során egyrészt arra kerestem a választ, hogy tekinthető-e a patronázmunka a megelőző pártfogás jogtörténeti előzményének, másrészt pedig azt a kérdést vizsgáltam, hogy a múltban hatékonyan működő bűnmegelőzési mechanizmusok eredményesen alkalmazhatóak-e a megváltozott társadalmi, gazdasági és politikai viszonyok között is. Ennek a vizsgálatnak az összefoglaló eredményeit tartalmazza az 1. táblázat:

1. táblázat. *A patronázmunka és a megelőző pártfogás jogintézményének összehasonlítása*

	Patronázmunka	Megelőző pártfogás
Pártfogó felügyelethez való viszonya	része a pártfogó felügyeletnek	elkülönül a pártfogó felügyelettől (megszüntetési ok)
Elrendelés	fiatalkorúak bírósága	gyámhatóság
Végrehajtás	FFH és a fiatalkorúak bírósága állományában dolgozó pártfogó felügyelő	a PFSZ szervezeti állományában dolgozó megelőző pártfogó
Jogkövetkezmény (magatartási szabályok megszegése)	a patronázmunkától függetlenül súlyosabb vagy ismételt büntető intézkedés elrendelése	súlyosabb hatósági intézkedés elrendelése vagy a büntetőeljárás folytatása

Forrás: a szerző összeállítása⁵

Az összehasonlító jogtörténeti vizsgálat eredményeként kijelenthetjük, hogy bár a szociális munka eszközeit felhasználó patronázmunka hidat képez a XX. századi igazságügyi gyermekvédelem és napjaink megelőző pártfogása között, mégsem tekinthetünk arra jogtörténeti előzményként. A gyámhatósági eljárásról szóló 1/1974. (VI. 27.) OM-rendelet 73. §-a alapján elrendelt védő- és óvintézkedés szorosabb kapcsolatban áll a megelőző pártfogással. Ugyanis a gyámhatóság a büntetőeljárás keretein kívül abban az esetben rendelhet el az intézkedést, ha a kiskorú erkölcsi fejlődése, nevelése, gondozása nem volt biztosított, valamint kötelező magatartási szabályai fellátása során a szülőt is felszólíthatta. A pártfogó feladata a felügyeletére bízott kiskorú magatartásának figyelemmel kísérése volt, szükség esetén a szülőt is segíthette nevelési feladataiban. Kimutatható hasonlóság a két intézkedés között a gyámhatóság általi elrendelés. Az intézkedés elrendelésének alapjául szolgáló ok mindkét intézkedés esetében a gyermek veszélyeztetettsége. Az első esetben a veszélyeztetettség oka az volt, hogy a kiskorú erkölcsi fejlődését, nevelését, gondozását nem biztosították, míg a megelőző pártfogás elrendelése során a gyámhatóság a gyermek bűnmegelőzési szempontú veszélyeztetettségét mérlegeli a megelőző pártfogó által készített kockázatértékelés alapján. További hasonlóság a két intézkedés között, hogy a szociális munkát végző pártfogó nem a gyámhatóság, hanem a büntető igazságszolgáltatás szervezetrendszerében tevékenykedik. Az intézkedés elrendeléséhez kapcsolódó magatartási

⁵ Uo., 102.

szabályok betartására a gondozó szülő is kötelezhető volt korábban és ma is. Lényeges különbség mutatkozik azonban a két intézkedés alanyi körében. Az 1961. évi V. tv. a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről (1961-es Btk.) szerint minden fiataikorú pártfogó felügyelet alatt állt. Az 1/1974. (VI. 27.) OM-rendelet 73. §-a alapján elrendelhető intézkedés a normasértő, de nem büntethető személyek esetében volt alkalmazható. A megelőző pártfogás elrendelhető a tényállásszerű cselekményt elkövető gyermekkorú és bűncselekményt vagy elzárással is sújtható fiataikorú esetében is.

2. táblázat. Az 1974-es védő-óvó gyámhatósági intézkedés és a megelőző pártfogás jogintézményének összehasonlítása

	1/1974. (VI. 27.) OM-rendelet 73. §-a alapján elrendelt védő- és óvóintézkedés	Megelőző pártfogás
Büntetőeljáráshoz való viszonya	büntetőeljárás keretein kívül	<i>gyermekkorú:</i> nem indul büntetőeljárás <i>fiataikorú:</i> büntetőeljárástól függetlenül, de párhuzamosan közigazgatási hatósági eljárás
Magatartási szabály személyi köre	a gyermekre és a szülőre nézve egyenként előírható	a gyermekre és a szülőre nézve egyenként előírható
Pártfogó feladata	a felügyeletére bízott kiskorú ma- gatatartásának figyelemmel kísérése	– környezettanulmány, kockázatértékelés elkészítése – javaslattevél a megelőző pártfo- gás elrendelésére – a magatartási szabályok betartá- sának ellenőrzése
Elrendelés	gyámhatóság	gyámhatóság
Elrendelés alapjául szolgáló ok	a gyermek veszélyeztetettsége: a kiskorú erkölcsi fejlődése, nevelése, gondozása veszélyben	a gyermek veszélyeztetettsége: gyermek bűnmegelőzési szempont- tú veszélyeztetettsége
Intézkedés szemé- lyi hatálya	bűnelkövető gyermek (normasértő, de a gyermekkor miatt nem büntethető)	gyermekkorú és fiataikorú személyek

Forrás: a szerző összeállítása⁶

A megelőző pártfogás 2015-ben történő bevezetéséig nem volt visszatartó hatásuk az elrendelt gyámhatósági intézkedéseknek a nem büntethető, de kriminalizálódott gyermekek vonatkozásában, és a gyámhatósági szakemberek sem rendelkeztek bűnmegelőzési ismeretekkel. A bűnmegelőzési tapasztalatokkal rendelkező szakemberek büntethetőség hiányában nem kerültek kapcsolatba a normasértő gyermekkel. Ezt az

⁶ Uo., 103.

úrt igyekezett pótolni a jogalkotó a megelőző pártfogás 2015. január elsejével történő bevezetésével, szem előtt tartva a bűnmegelőzés és a normasértő fiatalok további bűnözésének elkerülése tárgyában született nemzetközi standardokat. A megelőző pártfogás célja, hogy a kriminalizálódott gyermekbűnözéssel való kapcsolatát felszámolja a családi erőforrások segítségével és a gyermekvédelem büntető igazságszolgáltatással való összekapcsolódása révén. Az intézkedés a családban nevelkedést, a családban (családi kapcsolatokban) rejlő erő kiaknázását támogatja azzal, hogy a gyermeket az elsődleges szocializációs közegében tartja a szülői jogok minimális korlátozásával és ellenőrzésével. A család támogató szerepe a fiatalkorban felértékelődik, hiszen a gyermek ebben az időszakban kettős változáson megy keresztül. Egyrészt halad a felnőttkor felé, másrészt elsajátítja a közösségi együttélés szabályait.⁷ A gyámhatóság az intézkedés elrendelésével a gyermek bűnmegelőzési szempontú veszélyeztetettségét úgy igyekszik megszüntetni, hogy a családot (gyermeket és szülőt) támogatja a bűnözést kiváltó okok felszámolásában a szociális munka eszközeivel. Az intézkedés elrendelésekor a gyermek és szülei számára a veszélyeztetettséghez igazodó magatartási szabályokat ír elő a gyámhatóság, amelynek betartását a megelőző pártfogóval közösen ellenőrzi.

3. A gyámhatóság igazságügyi gyermekvédelmi tevékenysége

A gyermekvédelem feladat- és eszköztára tekintetében számos jogterülethez kapcsolódik. A büntetőjogi kapcsolat a büntethetőség objektív és szubjektív kategóriájából vezethető le. Az életkor és a beszámítás/belátás vizsgálata jelöli ki a gyermek-, illetve fiatalkorúval szemben alkalmazott felelősségre vonási eljárás színterét. Hatályos büntetőjogunk a fiatalkorú nevelését és védelmét tartja szem előtt, hangsúlyozva a szabadságelvonással járó intézkedés vagy büntetés *ultima ratio* jellegét. Ehhez a szemlélethez illeszkedik a Gyermekjogi Egyezmény és a végrehajtását segítő nemzetközi szabályozók által hangsúlyozott bírói útról való elterelés lehetősége a fiatalkorú bűnelkövetők esetében. A gyermekvédelem és a büntető igazságszolgáltatás összefonódásának eredményeként létrehozott megelőző pártfogás a hatósági intézkedések sorában – a védelembé vételt kiegészítve – egy következő lépés a bűnmegelőzés területén. A gyermekvédelemben történő elhelyezése mellett szólt, hogy a büntetőjog már csak azokkal a fiatalokkal találkozhat, akiknek bűnelkövetését nem akadályozta meg a rendszer.⁸

3.1. A megelőző pártfogás helye a gyermekvédelem rendszerében

A gyermekvédelmi rendszert működtető állami és nem állami szervek feladata, hogy a komplex tevékenység feltételeit megteremtsék és működését megvalósítsák. A magyar

7 David M. ALTSCHULER, Rachel BROSH: *Adolescent and Teenage Offenders Confronting the Challenges and Opportunities of Reentry*, Youth violence and juvenile justice, Special issue: youth reentry, vol. 2, nr. 1, 2004, 83.

8 DÉKÁNY Dóra: *A fiatalkorúak büntetőjogának fejlődési tendenciái = Jog és Állam 14. Jogász Doktoranduszok Országos Szakmai Találkozója*, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2010, 55.

gyermekvédelmi rendszer pillérei a pénzbeli és természetbeni ellátások (Gyvt. 18–28. §), a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti alap- és gyermekvédelmi szakellátások (Gyvt. 29–66/L. §), a hatósági intézkedések (Gyvt. 67–93. §), valamint a bíróság által javító-intézeti nevelésre utalt, illetve letartóztatásba helyezett fiataikorúak javító-intézeti ellátása (Gyvt. 66/M.–66/Q. §). Az egyes alrendszerek a veszélyeztetettség mértékéhez igazodnak és összefonódnak. Amennyiben a gyermek helyzete indokolja, az érdekében hozott intézkedések nem a szülő kérelméhez kapcsolódnak, hanem a szülői felügyeleti jog korlátozásával az állam gondoskodik a gyermeket veszélyeztető körülmények megszüntetéséről. A megelőző pártfogás intézménye jól szemlélteti az egyes alrendszerek kapcsolatát. Ha a gyermek kriminális előélete a családi háttérből fakad, nagy valószínűséggel a pénzbeli és természetbeni ellátásokkal az állam már igyekezett a veszélyeztető körülményeket megszüntetni. A gyermek és családja bizonyosan találkozott már a gyermekjóléti alapellátásokon keresztül a gyermekjóléti központ esetmenedzserével és a gyámhatóság szakembereivel. A megelőző pártfogás nem jár a gyermek családból való kiemelésével, de amennyiben az nem eredményes, sor kerülhet a gyermek nevelésbe vételére és szakellátásba kerülésére. Ha a legsúlyosabb gyermekvédelmi intézkedés sem tartja vissza a gyermeket a kriminalizálódástól, reszocializációs nevelésére a javítóintézetben kerül sor.

3.2. Hatósági intézkedések

A gyermekvédelmi gondoskodás keretében elrendelhető intézkedések a gyermekvédelmi rendszer harmadik pillérét képezik. Idetartozik a bűnmegelőzési célzattal létrehozott megelőző pártfogás intézménye. A Gyvt. 15. § (4) bekezdése alapján, ha a gyermek testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges ellátás a szülő beleegyezésével nem biztosítható, és ez a helyzet a gyermek fejlődését veszélyezteti, a gyámhatóság a veszélyeztetettség mértékétől függően a gyermekvédelmi törvényben felsorolt intézkedések valamelyikét megteszi. A hatósági intézkedéseket okuk és eszközrendszerük szerint két nagy részre lehet bontani. Az egyik terület a védő-óvó intézkedések köre, a másikat – az intézkedések eredménytelensége esetén – a gyermek családjából való kiemelését eredményező beavatkozások képezik.⁹ A 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról (a továbbiakban: Gyer.) 82. § (7) bekezdése szerint a gyermekvédelmi gondoskodás körébe tartozó intézkedések kiválasztásánál figyelembe kell venni a veszélyeztetettség jellegét, okát és mértékét, a gyermek személyiségét és családi körülményeit, az intézkedés várható hatásait, valamint a gyermeknek a saját családjában történő nevelkedéséhez fűződő jogát.

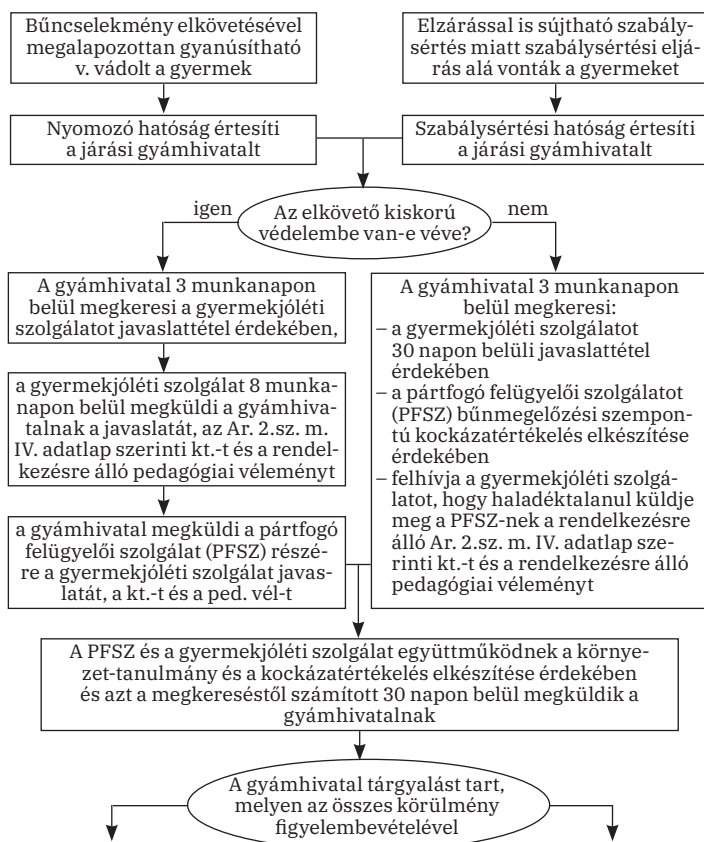
A megelőző pártfogás elrendelését megalapozó ok, ha a gyermek- vagy fiataikorú személy bűncselekményt vagy elzárással sújtható szabálysértést követ el. Tehát a gyermek veszélyeztetettsége a kriminalizálódásával függ össze. Az intézkedés elrendelése kapcsolódhat a fennálló védelembe vételhez, vagy a megelőző pártfogás elrendelésével egyidejűleg sor kerül a védelembe vétel elrendelésére is. Mindkét intézkedés a védő-óvó típusú intézkedések körébe tartozik, tehát nem jár a gyermek családból való kiemelésével. A megelőző pártfogás célja a bűnmegelőzés és a további bűncselekmények

9 FİLÓ Erika, KATONÁNÉ PEHR Erika: *Gyermei jogok, szülői felelősség és gyermekvédelem*, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2015, 326.

elkövetésétől való távoltartás, továbbá a reszocializációs nevelés. Ennek érdekében nemcsak a fiatalkorút kell a helyes irányba terelni, hanem a családját is képessé kell tenni a normakövető élet támogatására.

3.3. A megelőző pártfogás elrendelése, felülvizsgálata és megszüntetése

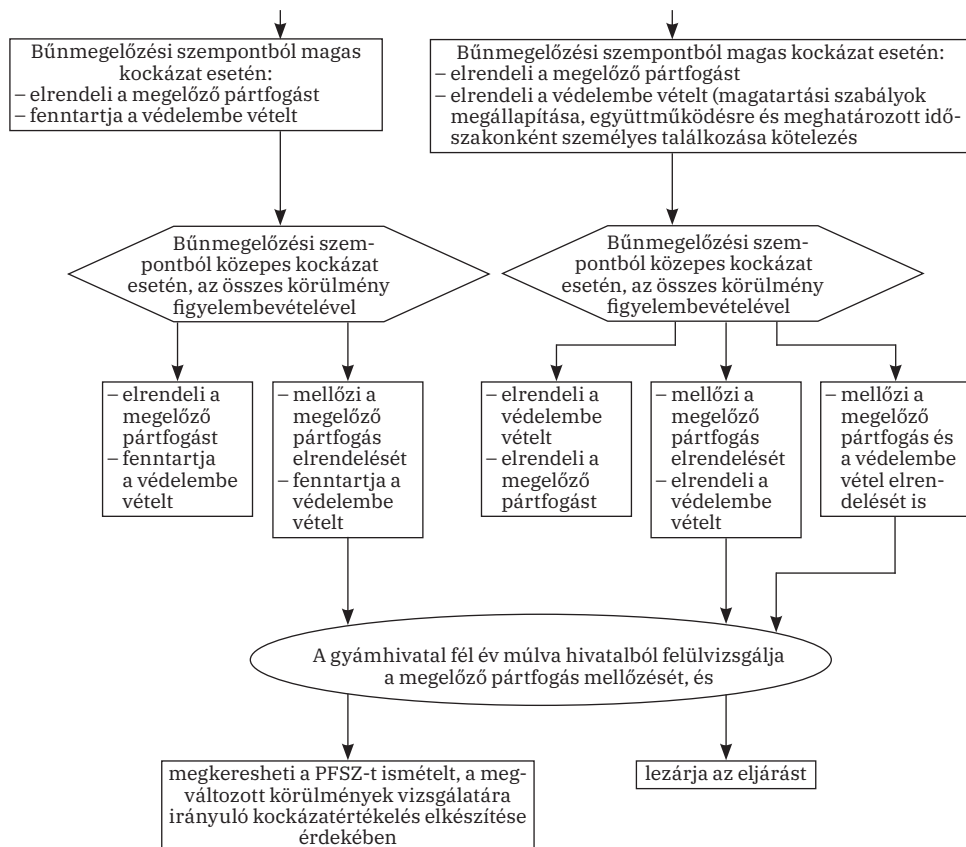
A következőkben a megelőző pártfogás gyermek- és fiatalkorú személyekre egyaránt alkalmazandó közigazgatási eljárásrendjét folyamatábrák alapján mutatom be. A téma értelmezését segíti a korábban már hivatkozott doktori értekezés. A megelőző pártfogás mint hatósági intézkedés hárompólusú. Az eljárásban részt vesz a gyámhatóság, a pártfogó felügyelő és a gyermekjóléti központ.

Forrás: <https://docplayer.hu/2149205-Az-elkoveto-kiskoru-vedelemben-van-e-veve.html>
(letöltés ideje: 2023. 10. 02.)¹⁰

2. folyamatábra. A megelőző pártfogás elrendelése vagy mellőzése

Virtuális szcenárió egy bűnmegelőzési szempontból veszélyeztetett fiataikorúról...

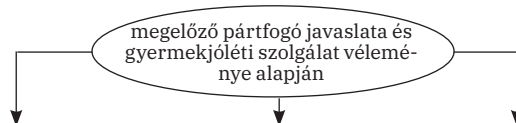

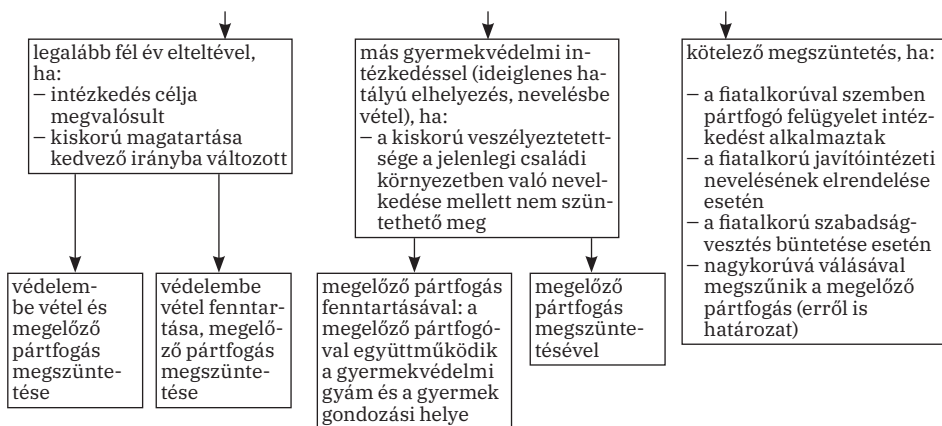
Bűnmegelőzési szempontból alacsony kockázat esetén a gyámhivatal dönt a védelembé vétel és a megelőző pártfogás iránti eljárás megszüntetéséről.

Felülvizsgálat:

- hivatalból: évente
- kérelemre: fél év elteltét követően bármikor
 - megelőző pártfogó felügyelő javaslatára
 - gyermekjóléti szolgálat javaslatára

Megszüntetés:

Forrás: <https://docplayer.hu/2149205-Az-elkoveto-kiskoru-vedelemben-van-e-veve.html>
(letöltés ideje: 2023. 10. 02.)¹¹

3. folyamatábra. A megelőző pártfogás felülvizsgálata, megszüntetése

4. Közösségi foglalkoztató

A szcenárió a megelőző pártfogás hatósági elrendelésének folyamatát és annak bűnmegelőzési összefüggéseit mutatja be. A történetből kiderül, hogy a gyámhatóság a megelőző pártfogást elrendelő határozatában a magatartási szabályok között előírta, hogy a fiataikorú közösségi foglalkoztatóban tartott csoportos értékrend korrekciós foglalkozáson vegyen részt.

A közösségi foglalkoztató a Pártfogó Felügyelői Szolgálat (továbbiakban PFSZ) háttérintézményeként működő speciális intézmény, amelynek legfontosabb funkciója az alternatív szankciók, illetve a helyreállító igazságszolgáltatási eszközök körének bővítése. A PFSZ a büntetés-végrehajtás rendszerében a közösségi büntetések végrehajtásának intézményi hátterét biztosítja. A pártfogó felügyelők feladatköre ugyanakkor nem csupán a büntetések végrehajtására terjed ki, magában foglalja az individualizált szankciók kiszabásának elősegítését is. A bűnelkövetők személyi körülményeiről való tájékoztatással, speciális magatartási szabály javasolásával a pártfogó felügyelők a büntetőeljárás kezdeti szakaszában a közösségi büntetések szélesebb körének alkalmazását mozdítják elő.¹² A PFSZ-nek kiemelten fontos szerepe van abban, hogy az alternatív szankciók jelentőségét és az elkövetők társadalmi

11 HERKE-FÁBOS: *i. m.*, 109.

12 HATVANI Erzsébet: *A magyar Pártfogó Felügyelői Szolgálat szervezete és feladatai = A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II.*, szerk. BORBÍRÓ Andrea, KISS Anna, VELEZ Edit, GARAMI Lajos, Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009, 188.

reintegrációjának fontosságát a társadalom, a szűkebb és tágabb közösség is el tudja fogadni.¹³

A közösségi foglalkoztatók elsődleges feladata az ügyészek és bírák által a pártfogó felügyelet tartamára előírt külön magatartási szabályok – a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. tv. (továbbiakban Btk.) 71. § (2)–(3) bekezdései) és a megelőző pártfogás magatartási szabályainak (Gyvt. 68/D. § (4) bekezdés ac) pontja) – megtartásában való közreműködés, valamint a jóvátételi munka végrehajtásában való részvétel.

A közösségi foglalkoztató szervezetrendszerének kialakítása során a jogalkotó figyelemmel volt a fiatalkorúak bűnmegelőzését szabályozó nemzetközi standardokra. A szabadságelvonnással nem járó szankciók minimumszabályairól szóló, 1990-ben született, 45/110-es számú ENSZ közgyűlési ajánlás (a továbbiakban: Tokiói Szabályok)¹⁴ a büntetésközpontú kriminálpolitika helyett a büntetőjogi jogkövetkezmények minimalizálása mellett érvel. A dokumentumban a jogalkotó kiemeli a közösség felelősségét a bűnmegelőzésben és a bűnözés visszaszorításában. Ebből fakadóan a helyreállító szemlélet nyújtotta előnyökre hívja fel a figyelmet.¹⁵ A fiatalkorúak igazságszolgáltatásában alkalmazandó általános minimumkövetelményekről szóló, 1985. november 29-én kelt, 40/33-as ENSZ közgyűlési határozat (a továbbiakban: Pekingi Szabályok)¹⁶ átfogóan foglalkozik a fiatalkorúak bűnözésével és büntető igazságszolgáltatásával. Fiatalkorúak esetében elsődleges cél a megelőzés a széles körű szociális biztonság megteremtésével úgy, hogy lehetőség szerint a büntető igazságszolgáltatás által okozott érdeksérelem minimális legyen. A normativa rögzíti, hogy a beavatkozás mértékénél és típusánál figyelemmel kell lenni az elkövetett cselekmény körülményeire és súlyosságára, továbbá a fiatalkorú helyzetére és szükségleteire is. Az alternatív szankciók széles körű alkalmazását és elsődlegességét hirdeti annak érdekében, hogy a fiatalkorú személyes szabadságának korlátozására csak kivételesen és gondos mérlegelés után kerüljön sor.¹⁷ A fiatalkori bűnözés megelőzéséről szóló, 1990. december 14-én elfogadott, 45/112-es számú ENSZ közgyűlési határozat (a továbbiakban: Rijádi Iránymutatások)¹⁸ a megelőzés szükségességének hangsúlyozásán túl arra hívják fel a figyelmet, hogy a fiatalkorú bűnözés kezelésekor kiemelt fontosságú a megfelelő szociális környezet és az oktatás megteremtése. Az iránymutatás előrevetíti, hogy a kriminális életpálya kialakulásához vezethet, ha a fiatalkorúval szemben a megfelelő érettségének elérése előtt büntetőjogi szankciót alkalmaznak, amit „stigmaként” és nem nevelő hatásként érzékelhet.¹⁹ Az ismertetés részét képezik a Gyermekjogi Egyezmény 40. cikkének 3. és 4. pontjai, amelyek a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított, vádolt vagy abban bűnösnek nyilvánított gyermek védelmét kívánják biztosítani különleges törvények és

¹³ *Uo.*, 189.

¹⁴ <https://digitallibrary.un.org/record/105347> (letöltés ideje: 2023. 10. 02.).

¹⁵ GYURKÓ Szilvia: *Nemzetközi dokumentumokban megfogalmazott elvárások a 18 éven aluli gyermekek büntető igazságszolgáltatási rendszeréről.*

¹⁶ <https://digitallibrary.un.org/record/75551> (letöltés ideje: 2023. 10. 02.).

¹⁷ HERCZOG Mária (szerk.): *Kézikönyv a gyermekjogi egyezmény alkalmazásához*, Család, Gyermek, Ifjúság Egyesület, Budapest, 2007, 425.

¹⁸ <https://digitallibrary.un.org/record/105349> (letöltés ideje: 2023. 10. 02.).

¹⁹ GYURKÓ: *i. m.*

eljárások elfogadásával, hatóságok és intézmények létrehozásával. A csatlakozó államok figyelmébe ajánlják a büntethetőség alsó korhatárának kötelező megállapítását az emberi jogok és törvényi biztosítékok betartása mellett. Garanciális követelményként jelenik meg az elkövetett bűncselekményhez mért elbánás.

Az Európa Tanács ajánlásai között említtem az Európa Tanács R (1992) 16. sz. Ajánlását a közösségi büntetések és intézkedések európai szabályairól, valamint az Európa Tanács R (2000) 22. sz. Ajánlását a közösségi büntetések és intézkedések európai szabályai végrehajtásának fejlesztéséről. Az Európa Tanács R (2003) 20. számú Ajánlása a fiatalok bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási rendszerről meghatározza a hatékony beavatkozás ismérveit. Ezek szerint a beavatkozás akkor hatékony, ha a bűnelkövetői magatartással összefüggésben lévő kriminogén szükségleteket célozza meg (pl. gyenge szociális készségek, tanulmányi lemaradás, droghasználat stb.); szoros összefüggés van a bűnismétlés kockázata és a beavatkozás természete, intenzitása és tartama között; figyelembe veszi az elkövető tanulási képességeit, lehetőségeit; a közösségben hajtják végre, figyelembe veszi az elkövető otthoni környezetét; kognitív behaviori technikákon alapul (szociális készségfejlesztés, indulatkezelés, problémamegoldó technikák). Az Európa Tanács R (2008) 11. számú Ajánlása a fiatalok esetében alkalmazható büntetések és intézkedések európai szabályairól a nevelést és a helyreállító szemléletet favorizálja. Az Ajánlás 23.2. pontja alapján olyan büntetéseket és intézkedéseket kell előnyben részesíteni, amelyek nevelési hatással bírnak, ugyanakkor helyreállító jellegű reakciót jelentenek a fiatalok által elkövetett bűncselekményekre. Az Ajánlás 31.1. pontja szerint a közösségi büntetéseket olyan módon kell végrehajtani, hogy hozzájáruljanak a fiatalok tanulási és szociális készségeinek fejlődéséhez. Az Európa Tanács Pártfogási Szabályairól szóló R (2010) 1. sz. Ajánlásának 55. pontja szerint a felügyelet nem tekinthető pusztán az ellenőrző funkció gyakorlásának, ki kell terjednie az elkövető támogatására, segítésére és motiválására. A felügyeletet szükség esetén össze kell kötni más, a pártfogó felügyelői vagy egyéb szolgálatok által végzett beavatkozásokkal, mint például tréningek, készségfejlesztő foglalkozások, foglalkoztatási lehetőségek és kezelés. Az Ajánlás 76. pontja alapján a beavatkozások a rehabilitációt, a bűnelkövetés megszüntetését szolgálják, ezért konstruktívnak és a kiszabott büntetéssel és intézkedéssel arányosnak kell lenniük.

A közösségi foglalkoztatók rendszerének országos kiépítése korlátozott módon valósult meg Magyarországon. 2004-ben létrejött a fővárosi közösségi foglalkoztató, 2006-ban az Igazságügyi Hivatal szakmai irányítása mellett Miskolcon megkezdte működését a közösségi foglalkoztató. Országosan további három helyszínen kerül sor közösségi foglalkoztató felállítására. Ekkor kapott felkérést – az akkori elnevezést használva – a Baranya Megyei PFSZ a közösségi foglalkoztatók módszertanának kidolgozására. 2009-ben, újabb megbízás eredményeképpen, a Baranya megyei pártfogók részvételével munkacsoport alakult, azonban a szakmai koncepció eredményei nem helyi szinten, hanem Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, Miskolcon kerültek átvételre a Zöld Pont Községi Foglalkoztató létrehozásának és működtetésének keretében. A közösségi foglalkoztatók létrehozásáról a Pártfogó Felügyelői Szolgálat felállításának és működésének szabályozási elveiről szóló 1183/2002. (X. 31.) Korm. határozat és a már hatályon kívül helyezett Közigazgatási és Igazságügyi Hivatalról szóló 177/2012. számú kormányrendelet rendelkezett. A Korm. határozat 9. pontjában

a következő ütemterv szerepelt: „*Ki kell alakítani a pártfogó felügyelői szállások és foglalkoztatók rendszerét, ezzel is bővítve a személyre szabható magatartási szabályok alkalmazhatóságának körét. A fiatal felnőttek vonatkozásában 2003-tól kezdődően kétéves kísérleti program keretében és négy helyszínen (Budapesten, Kecskeméten, Miskolcon és Pécsen) kell megindítani a pártfogó felügyelői szállás és foglalkoztató működését. A tapasztalatok elemzése és értékelése után kell döntenie az országos program beindításáról.*”

Az 1744/2013 (X. 17.) Korm. határozat a Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégiáról (2013–2023) (továbbiakban NBS) 2.4. pontja kiemelt beavatkozási területként jelölte meg a gyermek- és fiatalkori bűnözés területét. A nemzetközi ajánlásoknak és iránymutatásoknak megfelelően jelentős szerepet kapott az alternatív szankciók és a helyreállító módszerek alkalmazásának erősítése az NBS 8.4.2. pontjában. A célhoz rendelt intézkedések körében megjelent a közösségi foglalkoztatók kialakításának terve. Az 1166/2016. (IV. 6.) Korm. határozat a Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégia 2016–2017. évre szóló intézkedési tervéről (a továbbiakban: Intézkedési Terv) az NBS négy kiemelt beavatkozási területén további célokat fogalmazott meg. A bűnismétlés megelőzése elnevezésű beavatkozási területhez kapcsolódóan az Intézkedési Terv 4.1. és 4.2. pontjai célkitűzésként fogalmazták meg a módszertani útmutató kidolgozását a fiatalkorú és fiatal felnőtt pártfogoltak, valamint megelőző pártfogás alatt álló gyermekeket célzó értékrend-korrekciós csoportfoglalkozások kormányhivatali gyakorlatba való beépülése érdekében, emellett az értékrend-korrekciós csoportfoglalkozások módszertanának trénerképzés útján történő átültetését a helyreállító igazságszolgáltatás rendszerébe.

Egy 2015 során ügyészek, bírák és pártfogó felügyelők körében végzett országos fókuszcsoportos vizsgálat eredménye azt mutatta, hogy a pártfogók akkor töltik be bűnmegelőzési küldetésüket, ha a beavatkozás során az egyéniesítésre tudnak törekedni, amelyet csoportos foglalkozások tartásával, pszichológiai tanácsadással és közösségi foglalkoztatók kialakításával lehetne elérni.

A közösségi foglalkoztató szolgáltatásainak igénybevétele és működésének kerekei az ágazati szabályokban is megjelennek. A Btk. 71. § (2) bekezdés i) pontja alapján a bíróság, illetve feltételes ügyészi felfüggesztés esetén az ügyészség a határozatában a pártfogó felügyelet céljának elősegítése érdekében külön magatartási szabályként kötelezettségeket és tilalmakat írhat elő. A bíróság, illetve az ügyészség elrendelheti, hogy a pártfogolt vegyen részt a pártfogó felügyelő által szervezett csoportos foglalkozáson vagy a pártfogó felügyelői szolgálat közösségi foglalkoztatójának programja szerinti más foglalkozáson. A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (Bv. tv.) 309. § (5) és (7) bekezdései a jóvátételi munka végrehajtását részletezik. A Gyvt. 68/D. § (4) bekezdés ac) pontja szerint a gyámhatóság a bűnismétlés megelőzése érdekében elrendelt megelőző pártfogáshoz kapcsolódóan a megállapított magatartási szabályok betartására kötelezi a gyermek- vagy fiatalkorú személyt. A Pártfogó Felügyelői Szolgálat felállításának és működésének szabályozási elveiről szóló 1183/2002. (X. 31.) Korm. határozat a pártfogó felügyelői foglalkoztató programjain való részvétel magatartási szabályként való előírását a fiatalkorú, illetve fiatal felnőtt pártfogoltak esetében irányozza elő. A Pfr. 60–62. §-ai rendelkeznek a közösségi foglalkoztató

szervezeti besorolásáról és működtetéséről, a résztvevők köréről, az interszektoralis együttműködés kialakításáról és a közösségi foglalkoztató programjairól.

5. Összegzés a gyermekjogi garanciák tükrében

A gyermek érdekének védelmét a korára és sérülékeny voltára tekintettel a közigazgatási hatósági eljárásban és a büntetőeljárásban is mindvégig szem előtt kell tartani. Történetünk főszereplője, Gábor az általa elkövetetett normasértő cselekményért a büntethetőség objektív és szubjektív szempontrendszere alapján felel. A Gyermekjogi Egyezmény a tizennyolcadik életévét be nem töltött személyeket gyermeknek tekinti. A büntetőeljárásban ezért speciális jogok és garanciák illetik meg a fiatalkorút. A büntető anyagi és eljárásjogi szabályok is a bűnelkövető gyermek büntetés helyett alkalmazott nevelésének elvét fektetik le család(jog)i és gyermekvédelmi szocializációs és reszocializációs eszközökkel. A Btk. 106. § (1) bekezdése szerint a fiatalkorúval szemben kiszabott büntetés vagy alkalmazott intézkedés célja elsősorban az, hogy a fiatalkorú helyes irányba fejlődjön és a társadalom hasznos tagjává váljon, erre tekintettel az intézkedés vagy büntetés megválasztásakor a fiatalkorú nevelését és védelmét kell szem előtt tartani. Míg a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (Be.) 677. §-a a következőképpen fogalmaz: a fiatalkorú elleni büntetőeljárást úgy kell lefolytatni, hogy az a fiatalkorú nevelésének, illetve testi, értelmi, erkölcsi és érzelmi fejlődésének az előmozdításával biztosítsa a fiatalkorú társadalmi beilleszkedését, és azt, hogy a fiatalkorú ne kövessen el újabb bűncselekményt.²⁰

Ahogy arra bevezetőmben utaltam, a fiatalkorú személyazonosságát tudatosan nem fedtük fel. A tanulmányt lezáró összegzésben adjuk meg a magyarázatot erre gyermekjogi garanciák felsorakoztatásával. Meggyőződésünk, hogy a nyilvánosság ereje, a személyazonosság alapján történő beazonosítás ebben a korban a bűnelkövető gyermek további kriminalizálódásának ágyaz meg, valamint viktimológiai folyamatot is előidézhet. A normasértés publikálása során szem előtt kell tartanunk a megbélyegzés, stigmatizálás veszélyét, a magánélet tiszteletben tartását és a sikeres reszocializáció esélyét.

A Gyermekjogi Egyezmény által garantált gyermeki jogok egymással holisztikus viszonyban²¹ állnak. Az egyes gyermekjogok nem választhatók el egymástól és a gyermek gazdasági, társadalmi helyzetétől, szociális környezetétől.²² Ebből a megállapításból az következik, hogy a gyermekjogok értelmezése és érvényesülése sem szakítható ki környezetükből.²³

20 HERKE-FÁBOS: *i. m.*, 41.

21 BRONAGH BYRNE, LAURA LUNDY: *Children's Rights-Based Childhood Policy: A six-P Framework*, 357–373.

22 LUX ÁGNES: „A gyermekek jogai” = *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*, szerk. JAKAB ANDRÁS, FEKETE BALÁZS. <https://ijoten.hu/szocikk/a-gyermekek-jogai>

23 VANESSA SEDLETZKI: *Championing Children's Rights: A global study of independent human rights institutions for children*, UNICEF Office of Research, Florence, 2013, 5. fejezet.

A gyermek fizikai és szellemi érettségének hiányára tekintettel különleges jogi és szociális eszközök, garanciák szolgálják jogaik védelmét.²⁴ A Gyermekjogi Egyezmény fiatalkorúak igazságszolgáltatásával kapcsolatos 40. cikke a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított, vádolt vagy bűnösnek nyilvánított gyermekekkel foglalkozik. A Gyermekjogi Egyezményhez csatlakozó államok garanciát²⁵ vállalnak arra, hogy a büntetőeljárással érintett fiatalkorú megfelelő bánásmódban részesül. A megfelelő bánásmód részeként a fiatalkorú megbélyegzésének elkerülése érdekében a deklaráló államok az Egyezmény 40. cikk 3. pontjának b) fordulata alapján arra törekednek, hogy a fiatalkorú ügyében bírósági eljárás mellőzésével²⁶ döntsenek. A Gyermekjogi Egyezményben részes államok a hivatkozott fordulat szerint minden erejükkel azon lesznek, hogy előmozdítsák különleges törvények és eljárások elfogadását, hatóságok és intézmények létrehozását a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított, vádolt vagy abban bűnösnek nyilvánított gyermekek számára, és különösen minden lehetséges és kívánatos esetben intézkedéseket tesznek ezen gyermekek ügyének bírói eljárás mellőzésével való kezelésére.

A 40. cikk által lefektetett garanciáknak a fiatalkorú elleni büntetőeljárás során kell érvényesülniük. Ez azt jelenti, hogy a gyanúsítás pillanatától egészen az ítélethozatalig biztosítani kell számára olyan bánásmódhoz való jogát, amely előmozdítja a személyiség méltósága és értéke iránti érzékének fejlesztését, erősíti a mások emberi jogai és alapvető szabadságai iránti tiszteletét, és amely figyelembe veszi korát, valamint a társadalomba való beilleszkedése és abban építő jellegű részvétele elősegítésének szükségességét.

A Gyermekjogi Egyezmény oszthatatlan, és az egyes cikkek kölcsönösen összefüggenek egymással (holisztikus szemlélet). Ennek megfelelően a 40. cikk sem önmagában értelmezendő. Kiemelt figyelemmel kell lenni a gyermek legfőbb érdekére, az élethez, életben maradáshoz és fejlődéshez való jogra és a gyermek véleményének tiszteletben tartására.²⁷

A Gyermekjogi Egyezmény gyakorlati alkalmazásához nyújtanak segítséget a Gyermek Jogainak Bizottsága magyarázatait tartalmazó kommentárok és nemzetközi iránymutatások.²⁸ A Pekingi Szabályok 17. cikk (a) pontja előírja, hogy az igazságszolgáltatás beavatkozása esetén nemcsak a tett súlyosságára kell figyelemmel lenni, hanem a fiatalkorú körülményeire, szükségleteire, társadalmi érdekeire. Ahogy a Rijádi Iránymutatások 5. cikke rámutat, a fiatalok esetében egyes társadalmi normák áthágása általános jelenség, a normaszegő magatartás legtöbbször a megfelelő érettség

24 Kirsten SANDBERG: *Children's Right to Protection Under the CRC = Implications for professional practice and policy*, ed. Asgeir FALCH-ERIKSEN, Elisabeth BACKE-HANSEN, Palgrave Macmillan, London, 2018, 15–38.

25 Ursula KILKELLY: *2008 Youth justice and children's rights: Measuring compliance with international standards*, Youth Justice 2008/3, 187–192.

26 Edwin Lemert MCCARTHY: *Instead of Court; Diversion in Juvenile Justice. Crime and Delinquency Issues*, A Monograph Series, 1971.

27 Murli DESAI: *The Child Rights Perspective. A Rights-Based Preventative Approach for Psychosocial Well-Being in Childhood. Children's Well-Being: Indicators and Research*, Springer, Dordrecht, 2010, 29–46.

28 KILKELLY: *i. m.*, 188–189.

elérésével magától megszűnik.²⁹ A Rijádi Iránymutatások szerint a megbélyegzés csak hozzájárul későbbi normaszegő magatartás tanúsításához.³⁰ Amennyiben a hatóságok – életkor és kriminalizálódás szempontjából – túl korán avatkoznak a gyermek és családja életébe, az a gyermek megbélyegzéséhez vezethet. A stigmák nemcsak a gyermek személyiségfejlődésének belső folyamatát befolyásolhatják kedvezőtlenül, hanem a gyermeket nevelő oktatási intézmények is sok esetben elfordulnak vagy „más elbánást” alkalmaznak a hatóságokkal kapcsolatba került gyermekekkel. A kortárs kirekesztés, érzelmi bántalmazás pedig csak fokozza a társadalmi elszigetelődést. A Bizottság 7. számú, „A gyermek jogainak végrehajtása kora gyermekkorban” című átfogó kommentárjának 18. cikke szerint a helytelenül viselkedő vagy törvénytörő kisgyerekeknek együttérző segítségre és megértésre van szükségük, hogy fejlődhessen az önkontrolljuk, szociális és empátiás készségük és konfliktusmegoldó képességük.³¹

Irodalomjegyzék

1. David M. ALTSCHULER, Rachel BROSH: *Adolescent and Teenage Offenders Confronting the Challenges and Opportunities of Reentry*, Youth violence and juvenile justice, Special issue: youth reentry, vol. 2, nr. 1, 2004.
2. Bronagh BYRNE, Laura LUNDY: *Children's Rights-Based Childhood Policy: A six-P Framework*, in Book Human Rights Monitoring and Implementation, Routledge, 2020.
3. Sean CREANEY: *Targeting, labelling and stigma: challenging the criminalisation of children and young people*, Criminal Justice Matters, 89:1, 16–17, DOI: 10.1080/09627251.2012.721967
4. Murli DESAI: *The Child Rights Perspective. A Rights-Based Preventative Approach for Psychosocial Well-Being in Childhood. Children's Well-Being: Indicators and Research*, Springer, Dordrecht, 2010.
5. DÉKÁNY Dóra: *A fiatalkorúak büntetőjogának fejlődési tendenciái = Jog és Állam 14. Jogász Doktoranduszok Országos Szakmai Találkozója*, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2010.
6. FILÓ Erika, KATONÁNÉ PEHR Erika: *Gyermei jogok, szülői felelősség és gyermekvédelem*, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2015.
7. GYURKÓ Szilvia: *Nemzetközi dokumentumokban megfogalmazott elvárások a 18 éven aluli gyermekek büntető igazságszolgáltatási rendszeréről*. http://unicef.mto.hu/c/document_library/get_fue?p_l_id=13301&noSuchEntryRedirect=viewFullContentURLString&fileEntryId=95786
8. HATVANI Erzsébet: *A magyar Pártfogó Felügyelői Szolgálat szervezete és feladatai = A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II.*, szerk. BORBÍRÓ Andrea, KISS Anna, VELEZ Edit, GARAMI Lajos, Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

29 Eugene VERHELLEN, Geert CAPPELAERE: *United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency: Prevention of Juvenile Delinquency or Promotion of a Society Which Respects Children Too?*, Chronicle Volume: 5, Issue: 1, 1996, 57–67.

30 CREANEY Sean: *Targeting, labelling and stigma: challenging the criminalisation of children and young people*, 16–17.

31 HERCZOG: *i. m.*, 436.

9. HERCZOG Mária (szerk.): *Kézikönyv a gyermekjogi egyezmény alkalmazásához*, Család, Gyermek, Ifjúság Egyesület, Budapest, 2007.
10. HERKE-FÁBOS Barbara Katalin: *A család szerepe a bűnelkövető gyermek nevelésében = Opuscula Civilia Pályakezdő Civilisták II: Szimpóziuma: A családok és a családpolitika szinergiái a jogban*, szerk. CSITEI Béla, DÜL János, 2022/6.
11. HERKE-FÁBOS Barbara Katalin: *A megelőző pártfogás a jogágak metszéspontjában*, Novissima Kiadó, Budapest, 2022.
12. Ursula KILKELLY: *2008 Youth justice and children's rights: Measuring compliance with international standards*, Youth Justice 2008/3.
13. LUX Ágnes: „A gyermekek jogai” = *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*, szerk. JAKAB András, FEKETE Balázs. <https://ijoten.hu/szocikk/a-gyermekek-jogai>
14. Edwin Lemert MCCARTHY: *Instead of Court; Diversion in Juvenile Justice. Crime and Delinquency Issues*, A Monograph Series, 1971.
15. Kirsten SANDBERG: *Children's Right to Protection Under the CRC = Implications for professional practice and policy*, ed. Asgeir FALCH-ERIKSEN, Elisabeth BACKE-HANSEN, Palgrave Macmillan, London, 2018.
16. Vanessa SEDLETZKI: *Championing Children's Rights: A global study of independent human rights institutions for children*, Florence, UNICEF Office of Research, 2013.
17. Eugene VERHELLEN, Geert CAPPELAERE: *United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency: Prevention of Juvenile Delinquency or Promotion of a Society Which Respects Children Too?*, Chronicle Volume: 5, Issue: 1, 1996.